

ІСТОРИОГРАФІЧНИЙ КОНТЕКСТ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ СТУДЕНТІВ

Нова освітня парадигма та стратегія модернізації освіти передбачає поліпшення її якості освіти, а отже потребує оновлення фахової освіти. Цей процес є особливо актуальним ще й у зв'язку з кардинальними змінами в галузі вищої освіти, що відбуваються в педагогіці. Одним із важливих чинників, що сприяють розв'язанню цього завдання, є компетентнісний підхід, який лише доповнює ту низку освітніх інновацій і класичних підходів, що допомагають освітянам гармонійно поєднувати позитивний досвід для реалізації сучасних освітніх цілей.

Аналіз широкого кола різних джерел показав, що в педагогічній освіті накопичений значний досвід дослідництва. Зокрема, проблемі формування і розвитку загальнопедагогічних умінь майбутніх учителів присвячені праці С. Гончаренка, В. Кузя, М. Левківського, О. Плахотнік, М. Сметанського, Г. Тарасенко та ін. Особливої уваги заслуговують в цьому плані праці А. Алексюка, Н. Дем'яненко, М. Євтуха, Т.Завгородньої, Н. Побірченко та ін.

Водночас, незважаючи на широкий спектр наукових розробок відсутні комплексні дослідження з структури підготовки студента-дослідника. Актуальність цієї проблеми, недостатність її опрацювання в теорії і практиці сучасної професійної педагогічної освіти обумовили її вибір для дослідження.

Обґрунтування теоретико-методичних засад підготовки майбутнього студента-дослідника у вищих педагогічних освітніх закладах України передбачає насамперед дослідження змісту і структури поняття «дослідник». Варто відзначити, що серед провідних педагогічних категорій, які є в сучасній педагогіці, поняття «студент-дослідник» недостатньо визначене.

Саме тому з метою простежити основні підходи щодо вивчення сутності поняття «дослідник» у філософській та психолого-педагогічній науках.

Значний інтерес для нас має визначення поняття «дослідник», яке тісно пов'язане з науково-дослідною діяльністю. Сучасні науковці подають таке трактування – це той, хто займається науково-дослідною роботою постійно. Синонімічними слова дослідник є слова – «науковець», «науковий працівник», «учений» [1; 4; 5].

Треба розрізняти ці поняття. Ми опираємось на дослідження В. Шейка і М. Кушнарника, що *дослідником* є людина, яка здійснює науковий пошук, а *науковець* - це той, хто має якийсь стосунок до науки, виробляє нові знання, є фахівцем з певної галузі науки, ми вважаємо, що перше поняття має ширше значення і може стосуватися не тільки фахівців, які безпосередньо займаються науковою діяльністю постійно і ця діяльність є визначальною в роботі, але й тих, хто свою педагогічну діяльність будує на елементах дослідницької роботи

[5, с. 6].

Дослідник вивчає конкретну проблему, розробляє оригінальний діагностичний інструментарій для виміру досліджуваних учнівських рис. Він добирає й розробляє завдання розвивального характеру, щоб експериментально підтвердити запропоновану на початку дослідження гіпотезу.

В.Л.Загвязінський, О.Т.Мороз, Н.В.Кузьміна, В.О.Сластьонін стверджують, що дослідницькі уміння є однією зі складових педагогічних умінь [7].

Оскільки, як доведено, людська діяльність є розв'язанням завдань, що постійно виникають, отожд і навчання, як вид діяльності, вчені представляють і як систему специфічних педагогічних завдань, що вирішуються в ході педагогічного процесу. Погоджуючись з Н.В.Кузьміною та іншими дослідниками, стверджуємо, що вся педагогічна діяльність спрямована на розв'язання певної кількості педагогічних завдань. Опираючись на це, можна стверджувати, що дослідницька педагогічна діяльність - це процес розв'язання вчителем даних дослідницько-педагогічних завдань, які вникають у процесі його педагогічної діяльності.

Розглядаючи проблему дослідницьких умінь і передбачаючи, що ці вміння будуть набуватися впродовж його підготовки у ВНЗ, потрібно визначити основні складові готовності студента до дослідницької педагогічної діяльності. Аналіз наукової літератури показує, що основними складовими готовності до дослідницької діяльності є психологічна, теоретико-педагогічна і практична готовність студента [4].

Під *дослідницькою діяльністю* ми розуміємо узгоджену із закономірностями процесу пізнання самостійну пошуково-творчу діяльність студента, яка спрямована на підвищення ефективності всіх її компонентів і здійснюється з використанням спеціальних (відносно дослідницько-педагогічних завдань) методів педагогічного дослідження.

Під *дослідницькими уміннями* розуміють володіння системою спеціальних знань і навичок використання методів педагогічного дослідження для виконання дослідницьких дій у педагогічній діяльності вчителя [1].

Л.І.Макарова у структурі дослідницьких діагностичних умінь виховного процесу виділяла такі компоненти: когнітивний (знання, що складають орієнтовну основу дослідницької діяльності); практичний (п'ять груп елементарних умінь: визначити мету дослідження, організаційні, операційно-практичні, оціночно-аналітичні, конструктивно прогностичні); мотиваційний компонент (ставлення суб'єкта до діагностичної діяльності). В.В.Борисенко відрізняє такі дослідницькі вміння: операційні; організаційні; практичні; комунікативні [1].

Заслуговують на увагу підходи до визначення структури дослідницької педагогічної діяльності студента, які пропонує Н. Кухарев. Він вважає, що в

педагогічній діяльності, крім загальнопедагогічних умінь, «існують також і спеціальні вміння, якими володіють учителі-майстри». Це, на думку вченого, когнітивно-моделюючі і конструктивно-моделюючі вміння, в яких основними структурними компонентами є елементи дослідницької педагогічної діяльності. Не применшуючи наукової цінності наведених вище результатів досліджень і передового педагогічного досвіду, вважаємо, що в певних випадках структура дослідницької педагогічної діяльності зводиться в основному до вивчення особистісних якостей учнів і їх колективів. Про це свідчать рекомендовані методики, які пропонують удосконалювати навчально-виховний процес на науковій основі, а за своєю суттю є лише методиками вивчення особистості та групи учнів.

Аналіз здійснення досліджень з проблеми формування дослідницьких умінь студентів свідчить також про різноманітність підходів до виділення рівнів оцінки даних умінь, що залежать від мети дослідження.

Зокрема, цікавими є такі визначені рівні сформованості дослідницьких умінь у студентів майбутніх учителів [3]:

«Нульовий» - це «розуміння». Він характеризується наявністю в студентів знань про конкретні дослідницько-педагогічні вміння, однак не свідчить про їх наявність. В умовах експерименту — це початок, відлік, «нуль», відносно якого починається формування дослідницько-педагогічних умінь.

«Догматичний» - рівень, на якому відсутня потреба наукового пошуку, знання методів педагогічного дослідження обмежені матеріалами підручника, вивчені недостатньо та в навчальному процесі використовуються лише при повторному сприйнятті за підказкою викладача.

«Копіювальний» - рівень, на якому студент під впливом викладача усвідомлює необхідність пошуку; вивчив основні методи педагогічного дослідження і за завданням педагога та під його керівництвом уміє застосовувати їх у типових умовах.

«Дослідницький» - рівень, на якому студент має стійкі мотиви до дослідницько-педагогічної діяльності; самостійно виявляє і формулює суперечності; знає методологію педагогічного дослідження; постійно і науково обґрунтовано вибирає способи вирішення виявленої суперечності; самостійно на вищому творчому рівні її розв'язує; аналізує отримані результати і впроваджує їх у педагогічну практику [4, с.119].

Безумовно, дослідницька діяльність є складовою фахової для якої характерним є взаємопов'язані сутнісні орієнтації, дослідницькі знання, вміння, навички, потрібні для здійснення успішної навчальної.

Водночас, треба визнати, що вимагають глибшого і детальнішого аналізу фактори, які впливають на педагогічну дослідницьку діяльність.

Звичайно, така робота повинна починатися ще з довузівської підготовки, яка багато у чому активізує і вдосконалює досить складний процес підбору контингенту до навчання у вищій педагогічній закладі.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997. 376с.
2. Зербіно Д.Д. Наукова школа: лідер і учні. Львів: Євросвіт, 2001. 208 с.
3. Кузьміна Н.В. Здібності, обдарованість, талант учителя. *Педагогічна творчість і майстерність*: хрестоматія / Укл. Н.В.Гузій. К., 2000. С.35-41.
4. Прокопів Л.Дослідницькі уміння як складова фахової компетенції вчителя. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*: Педагогіка. Соціальна робота, 2007 №11. С. 118-120.
5. Шейко В.М., Кушнарєнко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: *підручник*. К., 2003. 295с.